

LAZ İSMAİL'İN BABA MEHMET'İ DEVLET GÖREVLİSİ MİYDİ?

24 Temmuz 2024

Yıldırım Koç

Eski TKP'yi oluşturan unsurlardan Kurtuluş Savaşı döneminde İstanbul'da yaşayanlar Anadolu'daki mücadeleye önemli ve etkili bir destek verdi mi? Yoksa İstanbul'da (çoğunluğunu Ermeni, Rum ve Yahudi işçilerin oluşturduğu) işçi sınıfı içinde sosyalizm propagandası ve örgütlenmesi mi yapmaya çalıştı?

Eski TKP'nin Kurtuluş Savaşı yıllarında mücadeleye katkısına ilişkin bir iddia, İsmail Bilen'in teyzesinin oğlu olduğu belirtilen Baba Mehmet veya Hemşinli Mehmet veya Mehmet Aruz'un İstanbul'daki faaliyetlerine ilişkindir.

22 Ekim 1999 günü Bulgaristan'da Sofya'da pazar yerinde gezerken bir kitap sergisinde **TKP Doğuşu, Kuruluşu, Gelişme Yolları** kitabını gördüm ve 2 Leva'ya satın aldım. Yanılmıyorsam, 1961-1962 yıllarında basılmış. Kitap 2004 yılında Alev Yayınları tarafından S.Üstüngel (yani İsmail Bilen) imzasıyla Türkiye'de de yayımlandı.

Kitapta "Haliç kümesine, 1919'da Sovyet Rusyadan dönen 5-6 kişilik Bolşevikler grubu katıldı. Bolşeviklerin başında 'Baba' Mehmet vardı," yazıyordu.

TKP İşçi Sesi örgütlenmesinin 1978 yılında yayımladığı İ.Bilen, **Savaş Dolu Yıllar-1** kitabında da aşağıdaki bilgi yer alıyordu:

"İ.Bilen Yoldaş'ın komünist savaştısı yolunu bulmasında, Türkiye Komünist Partisi'ne girmesinde öz teyzesinin oğlu Mehmet Aruz'un yardımı olmuştur. Aruz, Oktobr Devrimi'ne, iç savaflara katılmıştı. Bolşevikler Partisi'ne girmişti. 1919'da, Mustafa Suphilerin İstanbul'a gönderdikleri büyükçe bir komünist grubun başındaydı. Salgıncılara karşı savaşta, ulusal bağımsızlık, kurtuluş savaşında bu grup önemli rol oynadı. Gene bu grup, daha çok İstanbul'da TKP'nin gelişmesine somut katkılarda bulundu. Aruz'un takma adı 'Baba Mehmet'ti." (İ.Bilen, Savaş Dolu Yıllar-1, İşçinin Sesi Dizisi No.6, R.Yörüköğlü'nun (Nihat Akseymen) önsözüyle, 1978, s.8)

Mete Tunçay da "Kurtuluş Savaşında Solcularla Mim-Mim'cilerin İlişkisi" yazısında (**Milliyet Sanat Dergisi**, Ocak 1978) Baba Mehmet'in durumunu ele aldı.

TÜSTAV tarafından 2004 yılında yayımlanan **TKP MK Genel Sekreteri İsmail Bilen, Kısa Biyografi** kitabında yukarıda aktarılan bölüm tekrarlanıyordu:

"İ.Bilen yoldaşın komünist savaştısı yolunu bulmasında, Türkiye Komünist Partisi'ne girmesinde öz teyzesinin oğlu Mehmet Aruz'un yardımı olmuştur. Aruz, Oktobr Devrimi'ne, iç savaflara katılmıştı. Bolşevikler partisine girmişti. 1919'da, Mustafa Suphilerin İstanbul'a gönderdikleri büyükçe bir komünist grubun başındaydı. Salgıncılara karşı savaşta, ulusal bağımsızlık, kurtuluş savaşında bu grup önemli rol oynadı."

Erden Akbulut'un **TKP MK Genel Sekreteri İsmail Bilen, Belgelerle Yaşam Öyküsü** (Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2020) kitabında da, İsmail Bilen'in anlatımıyla aşağıdaki bilgi aktarılıyordu:

“Beni asıl Komünist Partisine çeken, ‘Komünist Baba Mehmet’ adıyla anılan ve benim akrabalarımın olan biridir. ‘Baba Mehmet’ Rusya’da esarette bulunmuş, Büyük Oktyabr İnkılâbıyla inkılâp hareketine kar(ış)mış, bilahare Mustafa Suphi zamanında Türkiye’ye gönderilmiş (Mustafa Suphi onu literatürle Kırım’dan Türkiye’ye göndermiş). Bu adam, bilahare Sovyet Rusya’ya dönmüş ve (1932-33’te) menenjit hastalığından ölmüştür.” (s.13)

Baba Mehmet, Hemşinli Mehmet ve Mehmet Aruz’un aynı kişi olduğuna ilişkin yazılar kaleme alan bir kişi de, değerli araştırmacı Erol Ülker’dir.

Erol Ülker, “Solcularla Mim-Mim’cilerin İlişkisi Üzerine Yeni Bilgiler” (Toplumsal Tarih, Eylül 2014), “İşgal İstanbul’unda Müdafaa-i Milliye’nin Kuruluşu Üzerine Bir Değerlendirme: İttihatçılar, Komünistler, Sosyalistler” (Kebikeç, sayı 41, 2016) ve “Kemalist Komünistler, İşgal İstanbul’unda Ankara’ya Bağlı Bir Sol Eğilim” (Toplumsal Tarih, Temmuz 2020) makalelerinde Hemşinli Mehmet, Baba Mehmet ve Mehmet Aruz’un aynı kişi olduğunu ve bu kişinin çalışmalarını ele aldı.

Erden Akbulut ve Mete Tunçay da, 2020 yılında yayımlanan kitaplarında, Mehmet Aruz’un 11 Ağustos 1922 tarihli “İstanbul’daki Sosyalist ve İşçi Teşkilatlarının Durumu” başlıklı raporunu yayımladı (Erden Akbulut-Mete Tunçay, **Türkiye Komünist Partisi’nin Kuruluşu, 1919-1925**, Yordam Kitap, İstanbul, 2020, s.244-247).

Hemşinli Mehmet (Baba Mehmet, Mehmet Aruz) gerçekten Kurtuluş Savaşı döneminde İstanbul’da milli direniş içinde aktif olarak yer almış, cephanelikleri basarak Anadolu’ya silah-cephane gönderilmesinde etkili rol almış bir kişidir. Kurtuluş Savaşı yıllarında direniş örgütü yöneticiliği yapmış olan Hüsamet’in Ertürk’ün anılarında, Karaağaç cephanesinin deposuna yapılan baskında Hemşinli Mehmet’in katkıları anlatılmaktadır (Samih Nafiz Tansu, **2 Devrin Perde Arkası**, Hilmi Kitapevi, 1957, s.516-519).

Ancak Hüsamet’in Ertürk’ün kitabında bir de Hemşinli Mehmet’e ilişkin şu değerlendirme yer almaktadır:

“Mülâzim Saffet Beyin gizli Bolşevik ajanlarıyla teması devam ederken vatanperver ajanlarımızdan Hemşinli Mehmet, Hemşinli Mahmut ve Hemşinli Abdullah adındaki zevat da komünistlerden haber alıp bize bildirmekte idiler.” (Tansu,1957;273)

Diğer bir deyişle, iddiaya göre, Hemşinli Mehmet, devlet görevlisi olarak komünistlerin arasında sızmış bir kişidir. İsmail Bilen’in teyzesinin oğlu Baba Mehmet (Hemşinli Mehmet, Mehmet Aruz) bir “vatansever ajan”dır.

Yunus Yılmaz’ın 2014 yılında yayımlanan **Kurtuluş Savaşı’nda İstanbullu ve Ankaralı Komünistler** (İleri Yayınları, İstanbul, 2014) kitabında, Hemşinli Mehmet’in “vatansever ajanlığı” konusunda Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nde (TİTE) bulunan bazı belgeler yer alıyor.

Yunus Yılmaz önce şu değerlendirmeyi yapıyor:

“TİTE arşivinde yapmış olduğumuz incelemelerde Mim Mim Grubu’nda çalışan Topkapılı Mehmet, Hemşinli Mehmet, Hemşinli Mahmut, Salih Reis ve Ali Osman Kâhya başta olmak üzere hepsi daha önce Karakol Teşkilatlarında çalışmışlar. Bu hizmetlerinden dolayı kendilerine verilecek olan İstiklal Madalyası için yapılan yazışmalardan ve kendilerine verilen sertifikalardan anlaşılıyor.” (Yılmaz,2014;28)

Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın 15 Ağustos 1923 tarihli bir yazısı TİTE arşivindedir. Bu yazının bazı bölümleri (Yunus Yılmaz'ın güncel dile çeviri katkılarıyla) aşağıda sunulmaktadır:

“M.M.grubunun nazım-ı umuru (düzenli işleri) ve umum amele birliği reisi tüccardan Topkapılı Mehmet ve Hemşinli Mehmed ve Mahmud Beyler ve Tahsin ve Ahmed Kaptan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'nin talep ettiği malumat-ı askeriye ve istihbarat-ı mühimmeyi temin için her nevi teşkilata muvazaa (danışarak) ile hulûl ederek (girerek) Bolşevik-Alman-Bulgar-Yunan-İngiliz vesair düşmanların vatanımız aleyhinde ve idare ettikleri teşkilatları nisbetle Komünizme müteallik (ilişkili) istihbarat ve kütüp (kitaplar) ve resail (dergi, risale) ve gazeteleri elde ederek peyderpey Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi'ne işâr (bildirme) ve irsal (gönderme) suretiyle senelerden beri hizmet görmüşler ve muvaffakiyet ve sadakat göstermişlerdir.” (Yılmaz,2014;35-37)

Hemşinli Mehmet'e başarılarından ötürü aşağıdaki belge verilmiş:

“Hemşinli Mehmed Bey bin Mustafa Efendi

“K.G. teşkilatında silah sevki ve müdafaa umuriyle (işleriyle) tanzîf edilen (görevlendirilen) Mehmed Bey 1336 (1920) senesi nihayetlerinde Karaağaç Ambarı basılarak alınan cephanenin sevkinde ve bu tarihten sonraki bir çok sevkiyatta bizzat ve bilfiil ifa-yı hizmet etmiş ve Bolşeviklerle temas ederek istihbarat-ı mühimme ve vesaik-i lazime istihsal ve temin etmiştir. Grup mûmâileyhin (adı geçen grubun) sevkiyat ve istihbarat hususundaki hidemat-ı ber-güzidesini (seçkin hizmetlerini) takdiren işbu vesikayı yedine tevdi eder (kendisine teslim eder).” (Yılmaz,2014;45)

Erkanı Harbiye Reisi (Genelkurmay Başkanı) Fevzi Paşa da 9 Mart 1922 tarihinde “M.M.Grubu mensuplarından Mavunacılar kâhyası Hemşinli Mehmet Bey”e, sağladığı “kıymettar ve mühim istihbarat” ve depolardan malzeme aktarılması konularındaki katkıları nedeniyle 1564 no.lu aşağıdaki takdirnameyi iletmiştir (Hüsnu Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, C.2, İstanbul, 1975, s.421):

“Hemşinli Mehmet Beye

“Erkânıharbiye-i Umumiyeye temin ettiğiniz kıymettar ve mühim istihbaratınız ve İngiliz işgal ordusu ve zabıtası tarasudat ve teftişatı tahtında olan İstanbul mevaddı harbiye depolarından Anadolu ordusuna mühimmat ve malzemei sairenin ihraç ve sevkiyatındaki hidematı mesbukanız şayanı takdir görülmüştür.”

E.H.Reisi

Fevzi

Bu konuda diğer bir bilgi de 1924 yılındaki bir yargılama konusunda.

“Komünist Mehmet'in yakın arkadaşı İlyas Sami Kalkavanoğlu'na Mahkeme Reisi Komünist Mehmet'in hakikaten komünist olup olmadığını soruyor, cevap olarak, 'Hayır, Mehmet Efendi komünist değildir! Halk arasında komünist olarak anılması; hükümet hesabına, Rusya'da istihbarat vazifesiyle iştiğal etmesinden ileri gelmiştir. Anadolu'ya

tarafımızdan sevk edilen silah ve cephane nakliyatında azami derecede hizmeti sevk etmiştir,' diyor." (Yılmaz,2014;80)

Gerek Hüsamettin Ertürk'ün ve Hüsnu Himmetoğlu'nun anılarında yer alan bilgiler, gerek Yunus Yılmaz'ın kitabında bulunan belgelere dayanarak, İsmail Bilen'in öz teyzesinin oğlu Baba Mehmet'in (Hemşinli Mehmet, Mehmet Aruz) komünist değil, bolşevikler arasında istihbarat çalışması yapmak üzere millici güçler tarafından görevlendirilmiş bir "vatanperver ajan" olduğu söylenebilir.